

Te pravice se morejo deliti ali vsaka posamič ali pa vse ali nekatere skupaj, toda vselej jih je treba v podelitnem pismu razločno omeniti.

§. 29. Kerčmarjenje ali točenje. Pod kerčmarstvom se razume pravica, natakati pitje sedečim ali stoječim pivcom ali pa v odkrite posode takim, ki prek ulic po-nj hodijo. Kerčmarji pa imajo tudi pravico do navadne kupčije z dotičnimi pijanci.

§. 30. Prideržek. Ministerstvo notranjih reči po dogovoru z ministerstvom policije ima pravico, če bi skušnja pokazala, da je po §. 2 tega treba, z ukazom izgovoriti, da bodo še nekatere, v pričujočem odločku ne našteje obertnije ali povsod ali pa v stanovitih okrajih potrebovale posebnega dopuščenja, in ob enem povedati, pod katerimi pogoji more kdo zadobiti to dopuščenje.

Ravno tako se utegnejo z ukazom nekatere, sedaj dopustne (dopuščenja potrebne) obertnije odvezati od potrebnosti dopuščenja, če bi se okoliščine tako spremenile, da bi se to moglo storiti; tudi se sme zaukazati, da je v taci krajih, kjer je gosposka kupčija na korist za nekatere opravila in službe, ki zahtevajo posebno očitno zaupanje, tega ali unega človeka nalašč postavila in v prisego vzela, kakor to na pr. velja od odpravnikov blaga (špediterjev), očitnih vagarjev in mércinov (merivcov), slov ali potov itd., vsem drugim ljudem prepovedano, pečati se z ravno temi opravili. (Dalje sledi.)

Narodne učilnice,

kako so bile, in kako bi naj bile.

O začetku tega stoletja, ko še je malokje učilnica bila po naših krajih, je vsake zime prihajal v vesnico nek možak, ki je znal dobro brati, pisati, računati in „hišnico“ (kjer se „nasedši“ bere) razkladati; vse to po hervaskih knjigah, ker tiste dobe slovenskih še ni bilo. Detca se je v dveh ali najdalje v treh zimah tega naučila. Kerščanski nauk poprek (razun tega, kar se je v cerkvi učilo) in žitek svetnikov se je po zimskih in prazniških večerih prebiral in razkladal.

To je bila podlaga omike ondašnjih ljudi. Pošteni, pobožni, pametni in boljši gospodarji so bili, kakor dandanašnji, ki po štiri, pet ali celo šest let skoro poleti in pozimi bregušice ali nekteri že tudi hlačice po učilniških klopčih tergajo. Otroci tedaj dalje pohajajo v zgajališča, ki so lepše urejene, imajo obilno ogledov višjih in nižjih; pa vendar se v njih vzgojeni ljudje ne morejo onim primerjati, ker naše učilnice niso narodne, to je, ne za ljudstvo, ampak za koga, ki nikjer ni. Učenci, ki pridejo iz takih učilnic (malo jih je izvzeti), bi rekel skoro ničesa ne vedó, nanjč prav slovensko brati, ker se je bolje gledalo na čerke in se še gleda, kakor na obsežek. Živa priča tega so otroci prestopivši v srednje učilišče; ne nemški, ker učilo se je po čisto nemški slovnici ne razkladaje, temoč samo nala-gaje. Res je, da smo take smešnosti na pamet klepetali mučé se prej domá s tem cele ure, razumeli pa nismo ničesa, in to se je največ učnih ur glodalo; tako se tuji jezik ne uči; ne priprostih računov dobro, zakaj davalo se jim je delo ter še se jim sedaj daje z nekimi zapletenimi razmerami, kar je višjim učiliščem namenjeno; ne domačega narečja, ker poprej se ga celó niso učili, sedaj pa malo in po večidel napačnem načinu; tudi v kerščanskem nauku nismo preveč izverstni bili v nekterih učilnicah, ker največ se je na to gledalo, da smo vedili na pamet ropotati, in ker naučivše se slovenskega katekizma so nas silili z nemškim, ki ga razumeli nismo, in sicer zato, da bi le delo imeli. Te napake so vendar v poslednjem predmetu zginile in sedaj je druga.

Gospodje dekani (izjemši one, ki so važno nalogo spoznavši blago ravnali, zato se tudi čuti napredek v njihovih dekanstvih) kervca naše kerví, obiskovaje preskušuje, so se

navadno dičili s tem, da so slovenskim otrokom nemške sestavčice davali na črno desko pisati, potem posamne govorne dele razkladati, nemški sklanjati, sprežati in še tudi na slovensko skoro vselej prestavljati, kar je večidel rujavo delo bilo. Nekako, čeravno samo primerno omiki narodnih učnikov, se je ravnalo, kakor bi početnice bile „jezikoznansko semenišče“. Je li se kdaj rodil na zemlji človek bistrega in zdravega uma, ki bi tako delo bil odobril, — ne verjamem. Občno veljavno in porabno pravilo zvedenih in prebranih mož v tej reči je, da se vsak tuj jezik dá le na podlagi domačega, to je, maternega učiti, vsi drugi poskusi so nespametni, potrata zlatega časa, — krivica, katero Bog sovraži in vsak pošten, vsak omikan človek čertiti mora. — V tem desetletji sem večkrat bil v narodnih učilnicah pri preskušnjah; opazil sem nekatere se naduvati z zvitiimi računstvi v tujem narečji, ki so je morali priprosti hribarčki razozlavati in si glavo tréti; nekatere napuhavati s tem, da so učenčki bregušarji in dravski poljančki vedili narekbo po nemškem skoro brezopogrešno pisati ne razumé pa pomena; nekatere štimiti se, da je pohorjanska detčica mogla po tujem čertice iz zemljopisa gladko naštevati itd.

Vse to si je navskriž z narodnimi učilnicami.

Kak polutan bi mi menda oponesel, da je našim ljudem v današnjih okoliščinah nemščine treba. Tega ne tajimo, ali vprašamo le: je pa za to mesto v narodnih učilnicah, ki ima čisto drugo nalogo spolnovati, kakor tuje jezikoznanstvo tolči in moriti? Po takem bi se taisto moralo v madjarskih in laških učilnicah goditi; ali ima samo pri nas loška pravica dom? Za nemščino so drugi zavodi določeni: 4. razred, in pa rečne in srednje učilišča.

Kak priklanjavec starim napakam morebiti kvanta, da slovenskega mladenča pri vojsčakih lože stane. Slepost neizmerna! Ali ne poznaš ukaza Njih ces. veličastva, ki vелеva vsem višjim in nižjim polkovnim častnikom se polkovega jezika naučiti in znati? Če pa bi je v pisarnicah potrebovali, je njih delo za to skerbeti, da pripravi postanejo; vsaj še nikdo ni velel, da bi narodne učilnice pripravišča bile za vojaštvo, — obilno vojniških vzgajališč imamo.

Kak drug mi lahko očita, da terdi Slovenci ne morejo izhajati z uradniki, ki vse po nemškem opravljajo. Odgovor, ne veste li svete izreke svetlega cesarja Franca Jožefa, ki je ravnopravnost in enake pravice vsem narodom po svojem velikem cesarstvu izrekel? Ali je narod za uradnikov voljo na svetu, ali uradniki za naroda delo? Ima li priprosti človek kako opravilo z uredom, mu je ta dolžen, vse po domačem razložiti, ter pečate in druge povabila po slovenskem davati, ali bi se zato tujstva vadal, da bi blagovolili dače od tebe sprejemati? Vsak sme terjati po načelu enake pravice vsem narodom, da se mu v dačne knjižice po domačem zapiše, koliko je plačal.

Ali bi se morebiti naj zato učilo v narodnih učilnicah tujega narečja, da bi priprosti človek mogel prebirati pricestne deščice v mariborskem okraji (ne okrožji, ker p. v sv. Lenardskem okraji so taki napisi tudi slovenski) in menda še kje indi, kjer so imena okraja, soseske in vesnice samo po nemškem zapisane.

Še kdo bi mi lahko rekel za one, ki se namenijo, še dalje učiti, je treba nemščine. Res, treba je, pa ta se ne ima učiti v narodnih učilnicah, temoč kakor sem rekel v 4. razredu, kjer se to delo naj opira na podlago domačega jezika, in zato je tudi rečeni razred pripravnica; popolnejše pa se to naj obdeluje v srednjih učiliščih. Sicer tudi vsako leto menda eden ali dostikrat nobeden ne prestopi v višje učilišče in samemu temu za ljubo bi se vsi drugi učenci smeli mučiti? Še več je takih piravih in kalnih mnenj, ki se na otolino naslanjajo, vrednosti pa v njih nikake ne.

Vinski kupci, ki naše sladko vince radi serkajo, kopunarji, kokošarji, jajčarji itd., ki se z našimi mastnimi kopuni radi gostijo ali jih v Beč zavažajo, se z ljudstvom sporaz-

umejo, in v obče, ako kdo kakošen dobiček od nas išče, se že potrudijo nas razumeti, postavimo, tergovci po naših sicer precej ponemčenih mestih gladko govorijo slovenski hoté blago spečati; ako se konjsko nakupovanje razpiše, ga lahko na vseh oglih slovenski prebiraš; če se veli pomagati ranjencem itd., se po čevlji dolgi razglasi vidijo po zidovih in cerkvenih vratah v našem jeziku? Zakaj pa to?

Morebiti pa so nam inachi dosti na omiko pomagale dozdašnje učilnice polutanske in po tujem osnovana lika?

Kar jaz pomnim, tedaj kakih dvajset let, se nam je med priprostim ljudstvom jezik precej skvaril, zlasti v skladbi, ki je nekdanj lep, skoro čista bila; spremenila se je precej domača noša, katero si je Slovenec navadoma sam doma oskerbel z malimi stroški, sedaj pa si pajčino kupuje, ki mu skoro ves zaslužek požre in šmencano malo derži, samo da se po takem malovredna obertnost podpira, narodna premožnost pa zatira; to gotovo tudi državi ni na korist; da mlajši zarod po kerčmah sedi, nerad dela, npravnost davi, je napačna omika kriva, ker taki burkličji po narobni liki ohajé se višje misli kakor njih pridni in pošteni očetje; odtod tudi prihaja, da je skoro v vsakem listu „Gracarce“ po več zemljišč na boben; da vzrastli sinovi in hčere starejše pretepljejo, jim pokorni niso, pametnejše se mislé po vserkani tuji omiki in hujše po nemškem preklinjati vedé, je sad iz učilnic. Verh tega vrelca dosti nesreče med ljudstvo spravijo dosluženi vojšaki, ki so poprej marljivi težaki bili, potem pa jim je vse drugo ljubše, kakor ječe glasno pričajo.

Kakošne pa bi naj bile učilnice, da bi najberže dobrega sadu rodile?

Jaz mislim po priliki tako-le: Učilo bi se naj kerščanski nauk, kolikor je moči, razumljivo in porabno, vendar tudi v lepem in pravilnem domačem jeziku, ker rešnikova beseda je gotovo najvrednejša zale in spodobne obleke; — brati in pisati, in sicer ne samo prebirati ne vedé pomena, temoč treba je vsako besedo, ktera bi utegnila nekoliko temna biti, na drobno razklasti, in potem vselej pomen in obsežek celega stavčiča, ki se mora od enega ali več učencov na pamet praviti, ker le tako dobiva mladež korist iz berila, potle pa še enok prebrati, da se nauči tudi lepo in po smislu prebirati; — računati na pamet in na skrižaljkah (tablah), pa le potrebnih reči: pridavati, odjemati, množiti, deliti; drobižni računi bodijo že za izurjennejše dečke, deklincam poslednjih računov navadoma ni treba. Vse druge zapletene, zameršene in težke računske rešitve ne grejo v navadno učilnico; koliko nek drugih računov človek navadoma potrebuje? Šembrano malo! — domači jezik, kolikor se dá, porabno; v vsakem predmetu bodi učnik tudi podučevavec domače besede; če otrok česa dobro ne pové, popravi vselej hipoma, gleda naj se na to, da bodo otroci lepo izgovarjali vsako besedo in se tako mila mladež privadila lepega govora; — toliko naravoslovja, kolikor ga je treba razumeti domače gospodarstvo, ki ima osebužno važnost, in s tem se je treba živo pečati; — poslednjič nekoliko iz zemljopisa in zgodovine, in sicer najprej se jim pokaži domači kraj, domače zgodbe, potlej avstrijska država, in ako je dovolje časa, Evropa; narodni značaj se nikdar ne zanemarjaj. Vse to se delaj po domačem v gladki obliki. *)

Tako osnovane učilnice bi prinesle gotovo blagost, srečo in pravo omiko narodu. Zato pa je tudi sovsema potrebno, da se skerbi za pridne in dovoljno omikane učnike.

Tu se derznem ponižno in pohlevno v imenu vsemodrega Boga, ki vsak sebi udan narod ljubi, ter neče njegovega pogina, ampak da se ohrani in živi, — v imenu

presvete pravice, ki nam bodi povsod in vselej prva vodnica, — v imenu poštenega naroda, čegar smo in čegar blagost in sreča nam bodi za Bogom prva skerb, ki je zvest Stvarniku in cesarju: prositi prevzvišene gosp. škofove slovenske, ki jih, hvala najvišjemu vladarju, šest štejem, da v tej reči blagovolijo svojim milim ovčicam pomagati; v njihovih posvečenih rokah je ta oblast. Vsaj bo jim ljubeznjivi narod gotovo hvaležen in pravična zgodovina bo njih preblage dela z zlatim pisikom v svoje listine zapisala.

Sekolovski.

Gorensko.

Ponosno ozira Triglav se v doline,
Raduje se v blišu gorenskih lepôt,
Savica mu slavo bobni iz pečine,
Tam Bled je narave najlepši porod.
Mogočnejše pa, ko orjaški plazovi
In slavnije, kakor gorenski vés raj,
Vzdigujejo kviško trije se verhovi,
Ki venčajo s slavo Gorensko nam zdaj.

Prek Joštove gore nad levim Posavjem
Vije se pri cesti pohístev verstá;
Pri cerkvi rumeni pred berdovim zglavjem
Je zibelka tekla sloveč'ga moža.
Tomaja, Žimina, Umada, Jelšane
Uklanjajo verno pred njim se z glavó,
Pastirju so čede iz sërca udane,
Ki vlada, tolaži jih s sërčno skerbjó.

Ne daleč od tukaj prot znojžu Triglava
Obráča Radoljca se v bližnje goré;
V prijazni dolini, ki reže jo Sava,
Se zopet blišči nam preslavno imé.
Ilirski prostolnik, goriški Vladika
Prisvetil je tukaj iz krasnih bregín;
Modrosti njegovi se zmota odmika,
Mogočnim očakom ga veže spomin.

In zopet Gorensko je zarja oblila,
Prikazal se tretji nam bistrí je vir;
Iz starega mesta, ponižnega krila
Izhaja naš novi, visoki Pastir.
Veseli prešinja deželo zdaj celo,
Radostno poklanja mu zvesto sërce,
Prinaša ljubezni mu cvetje nevelo,
Za srečo njegovo molitve puhté.

Radujte se torej gorenske stermine —
Treh slavnih vladikov očetovi dom! *)
Ponosno oziraj Triglav se z višine,
Močnejše bobnevaj Savice ti grom!
Gorenci, Slovenci, ljubo se objimo!
Vladikom darujmo udanost sërca!
Čez hribe, doline en glas zaženimo:
Bog živi Andreja, Jerneja oba!

A. Praprotnik.

Reka, kje si?

Kaj nek mislite, ljubi bravci, kje da je Reka? Vem, da vsi bote brez obotavljanja odgovorili, da je „Reka“ ali po ilirsko „Rieka“ v horvaškem primorju poglavno mesto. Težko mi bote tedaj verjeli, kje da se je te dni „Reka“ iskala? — Pisal sem perve dni preteklega mesca svojemu prijatlu v Varaždin in lepo ga prosil, naj mi berž ko mu je moč odpiše. Moje prijateljsko zahtevanje je res bilo uslišano. V četrtek 14. junija je list v Varaždinu na pošto dan, pa namesto da bi ga bili poslali na horvaško primorje, kam so ž njim derdrali? Najpred v Alesandrijo na Piemontežkem, za tem v Bologno v Romanji, od tod v Milan, iz Milana v Chur-St. Gallen v Švajco, na-

*) Jernej Legat, teržaški škof, so rojeni v Naklem, posvečeni leta 1847; Andrej Golmajer, goriški knez in nadškof, so rojeni v Radoljci, posvečeni leta 1855; Jernej Vidmar, ljubljanski knezo-škof, so rojeni v Kranji, posvečeni leta 1860. Naklo in mesto Kranj sta pičlo uro narazen; mesto Radoljca pa je pičle 3 ure od Naklega.

*) Že več ko deset let priporočajo „Novice“ tako osnovo ljudskih učilnic, — al naše ljudske učilnice, namesti da bi po tej osnovi bile vseučilišče ljudsko, so še zmíraj raje „Trivial-schulen!“ Vred.